

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHIYAT FAKÜLTESİ
Yayın No. : 55

TÜRKİYE DİYANET
VAKFI

GÜNÜMÜZ DİN BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI VE PROBLEMLERİ
SEMPOZYUMU
(27 - 30 Haziran 1989)

SAMSUN — 1989

ESKİ HARFLİ TÜRKÇE KAYNAKLARA DAYALI ARAŞTIRMALARIN ÖNEMİ VE PROBLEMLERİ

Dr. Ali YILMAZ

Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi

Bilindiği üzere İslâmiyeti kabul eden milletlerin bir de müşterek yazıları olmuştur. İslâm'ın yüce kitabı Kur'an-ı Kerim'in dili Arapça olduğu ve tabii olarak Arap yazısıyla yazıldığı için, aynı yazı İslâmiyeti kabul eden, Araplar dışındaki milletler tarafından da kullanılmış ve hemen hemen bütün müslüman milletlerin ortak yazısı haline gelmiştir.

Bu yazı, biz Türklerin İslâmiyeti kabul etmemizle birlikte Orta Asya içlerine de giderek, o sıralarda kullanılmakta olan Uygur yazısının yerini almış ve Türkler, daha X.-XI. asırlarda, Kur'an'ın yazısı olan Arap alfabetini benimsemişler ve kullanmışlardır. Bu asırlarda, kavuşmuş oldukları yeni bir inanç ve bu inancın, yani İslâmiyetin vermiş olduğu ruh ve heyecan sayesinde her sahada yeni yeni atılımlar sağlamışlardır. Yazı da bunlardan biridir. Bu asırlardan başlayarak, asrımızın ilk çeyreğine kadar, yaklaşık 10 asır gibi uzun bir zaman boyunca, yazılı her şey bu yazı ile yazılmıştır. Böylece, milletimizin bu asırlar içinde kurmuş olduğu medeniyetlerin, geliştirdiği kültürün ve hayat tarzının, diğer milletlerle, kültür ve medeniyetlerle olan çeşitli şekillerdeki münasebetlerinin neticesi olarak, bizlere sayısız yazılı kaynak miras kalmıştır. Bugün kütüphanelerimiz ve arşivlerimiz, bu malzeme ile dolu bulunmakta ve araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

Ben burada, bu malzemenin çeşitleri, bunlara dayalı araştırmaların önemi, bunlardan faydalanabilmek için nelerin gerekli olduğu, bunlar üzerinde çalışacak elemanların yetişmesi ve bu hususlarda karşılaşılan problemler üzerinde durmak istiyorum.

Arap harfleriyle yazılmış Türkçe kaynaklarımızı genel hatlarıyla 4 grup halinde tasnif edebiliriz :

1. Kitaplar, gazete ve dergiler :

İslâmiyet'in kabulünden ve Arap alfabesinin kullanılmaya başlanmasından sonra yazıldığı bilinen ilk Türkçe eserlerin, **Kutadgu Bilig**, **Divanu Lugâti-Türk** ve **Aybetü'l-Hâlâyık** olduğu malûmdur. Bunlardan sonra, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar dönemlerini de içine alan bu uzun zaman içinde, değişik konularda yüzbinlerce kitap yazılmıştır.

Bu kitapların bir kısmı, XVIII. asrın başlarında matbaanın kurulmasından sonra basılmış, birçoğu da elyazması halindedir. Dinî ilimler, edebiyat, tarih ve diğer birçok konuyla ilgili bu kitapların çoğu, kütüphanelerimize toplanmış olmakla beraber, şahısların ellerinde ve evlerinde de bulunmaktadır. Birçok kişi, babasından, dedesinden hatıra olarak bu kitapları muhafaza etmektedir. Ancak, hepsinin itina ile korunduğunu söylememiz mümkün değildir. Öyle ki, birçok elyazması eser, hatirâ olarak saklanmasıyla, mütenasip olmayacak şekilde, evlerin en ücrâ köşelerinde, toz toprak içinde durmaktadır. Bunların da, belli bir usûl dairesinde toplanarak kütüphanelerde korunması cihetine gidilmelidir.

Eski harfli Türkçe kaynaklar içinde sayabileceğimiz malzemeden bir kısmı da, XIX. yüzyıl ve yüzyılımızın ilk çeyreğinde yayımlanmış olan gazete ve dergilerdir. Bunlar, bilhassa yayımlandıkları devirlerle ilgili araştırma yapacakların başvurabileceği önemli kaynaklardır.

2. Arşiv Belgeleri :

Arşiv genel olarak, «bir devletin, bir şehrin veya bir şahsın geçmişine ait belgeler topluluğu» diye tarif edilebilir.⁽¹⁾ Bu kelime, aynı zamanda bu belgelerin toplandığı yeri de ifade eder. Bizim, bilhassa Osmanlı dönemi tarihimize ilgili resmî belgeler, büyük çoğunlukla arşivlerde toplanmış bulunmaktadır. Bu belgelerin toplandığı belli başlı arşivler şunlardır :

- 1) Başbakanlık Arşivler Genel Müdürlüğü'ne bağlı, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi,
- 2) Aynı genel müdürlüğe bağlı, İstanbul'daki Osmanlı Arşivi,
- 3) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi,

(1) Mithat Sertoğlu, «Arşivlerimizin Dünü, Bugünü, Yarını» **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Vakfı** yayını, İstanbul 1985, s. 47.

4) Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı'ndaki Osmanlı Askerî Arşivi⁽²⁾.

5) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi,

6) Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi.

Bunların dışında, evrak ve vesikaların toplandığı küçük çapta arşivler de vardır.

Gerçekten de arşivlerimiz, bütün dünyanın da teslim ettiği gibi, paha biçilmez birer vesika hazinesidir. Bugün, Ortadoğu ve Balkanlardaki devletlerden, Türkiye dahil 24 devletin tarihlerinin büyük bir kısmına ait malzeme bu arşivlerde yer almaktadır. Bu muazzam belge koleksiyonu, koskoca bir devletin, sistematik olarak birbiri ile ilişkili bölümler halinde teşkilatlanmış olan idarî yapısının özelliklerini ve bu teşkilat sayesinde, geniş bir alana yayılmış olan dil, din, ırk, örf, adet ve kültürleri ayrı insanları, asırlarca istikrarlı ve adil bir şekilde idare edebilmesindeki sırrı gösteren en önemli kaynaktır.

Saydığımız arşivlerden, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi'nde, daha çok, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına ve ona tekaddüm eden yıllara ait Arap harfli belgeler mevcuttur. Bunlar, halen tasnif edilme safhasındadır.

İstanbul'daki Osmanlı Arşivi'nin bir kısmı, malûm olduğu üzere tasnif edilmiş ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Diğer kısımların tasnifine devam edilmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, vakıfların varlığını temin ve teyid eden belge ve kayıtların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Burada, 1'den 2238'e kadar numaralanmış, toplam 2335 kütük defteri, 237.496 adet eski döneme ait belge ve çok sayıda diğer evrak yer almaktadır.⁽³⁾

Söz konusu ettiğimiz arşivlerden, 12 Mayıs 1989 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış olan Bakanlar Kurulu kararlarında belirtilen hususlara uygun olarak, araştırmalarda faydalanılabilecektir.⁽⁴⁾

(2) Bkz. Öğr. Alb. Gülsüm Budaybek, «Osmanlı Askerî Arşivleri», Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, s. 85-93.

(3) İbrahim Ateş, «Vakıf Belgeler Arşivi'nin Dünü ve Bugünü», II. Vakıf Haftası, (3-9 Aralık 1984), Vakıflar Genel Müdürlüğü yayını, Ankara 1985, s. 29.

(4) Bakanlar Kurulu Kararı Sayısı : 89/14048. «Devlet Arşivlerinde Araştırma veya İnceleme Yapmak İsteyen Türk veya Yabancı Uyruklu Gerçek veya Tüzel Kişilerin Tâbi Olacakları Esaslar», Resmî Gazete, 12.5.1989, sayı : 20163

3. Çeşitli kayıtların tutulduğu defterler :

Bugün arşiv, kütüphane ve müzelerimizde, Osmanlılar döneminde çeşitli konulardaki kayıtların tutulduğu defterler mevcuttur. Bunlardan, bilhassa şer'iyye sicilleri oldukça önemlidir. Bunlar, kadıların, hizmet ve yetki alanlarına giren konularda tuttukları kayıtları ihtiva etmektedir. Osmanlılarda kadıların hizmet ve yetki alanları oldukça geniştir. Hukuk ve cezaya taalluk eden muhakemeler, amme hukukunun korunması, tayin ettiği naipeler vasıtasıyla en küçük yerleşim birimlerinde bile olup bitenlerin takibi, bugünkü noterlerin ifâ ettiği işler, miras işlemleri, evlenme ve boşanmalar, vakıf, mukataa ve timarların mura-kabesi, seferdeki ordunun iâşe ve ibatesi, mühimmatının takviyesi, menzillerinin tanzimi, Beylerbeyi ve Sancak Beyi ile birlikte asayişin temini, belediye hizmetleri, arazi ve emlak alım satım işlemleri ve bunlara benzer işlerin hepsi kadıların görev ve yetki alanları içinde idi ve kadılar bunlarla ilgili her şeyi şer'iyye sicillerine kaydederlerdi. Bu bakımdan, şer'iyye sicilleri, cemiyetin o günkü durumunu, hayat tarzını, yapısını, aksaklıklarını, problemlerini ve benzeri hususları yansıtan önemli kaynaklardır⁽⁵⁾.

Türkiye dahilindeki şer'iyye sicillerinin mevcut olduğu yerler ve sayıları şöyledir :

- 1) İstanbul'da Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde 9901,
- 2) İstanbul'da Topkapı Müzesi Arşivi'nde 2751,
- 3) Ankara'da Etnoğrafya Müzesi'nde 1013,
- 4) Adana Müzesi'nde 449,
- 5) Diyarbakır Müzesi'nde 252,
- 6) Hatay Müzesi'nde 101,
- 7) Konya Müzesi'nde 320,
- 8) Niğde Müzesi'nde 22,
- 9) Afyon Müzesi'nde 158,
- 10) Sivas Müzesi'nde 121,
- 11) Kütahya Müzesi'nde 90,
- 12) Bursa Müzesi'nde 827,
- 13) Manisa Müzesi'nde 297,
- 14) İzmir Müzesi'nde 179,

(5) Şer'iyye sicillerine dayalı bir araştırma örneği için bkz. Rifat Özdemir, «Tokat'ta Ailenin Sosyo-ekonomik Yapısı (1771-1810)», **Türk Kültüründe ve Tarihinde Tokat Sempozyumu**, 2-6 Temmuz 1986-Tokat, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemâl Araştırma Merkezi yayını, Ankara 1987, s. 81-144.

- 15) Antalya Müzesi'nde 46,
- 16) Kastamonu Müzesi'nde 207,
- 17) Sinop Müzesi'nde 23,
- 18) Tokat Müzesi'nde 107.

Türkiye dahilinde toplam şer'iyeye sicili : 16.973(6).

4. Şahısların elinde bulunan tapu ve benzeri kıymetli evrak ile, nişan, berat gibi belgeler :

Bugün birçok kişinin elinde, evinin, tarlasının, arazisinin tapusu, padişah tarafından babasına veya dedelerinden birine verilmiş fermanlar v.s. bulunmaktadır. Çoğu kişi, bunları bir hatıra olarak itina ile saklamakta, çerçeveletip evinin duvarına asmakta, fakat çoğu yerde bunları okuyabilecek kimse bulunmamaktadır.

Genel olarak 4 gruba ayırdığımız eski harfli Türkçe malzememize, birçok tarihî yapının pek az kişi tarafından okunabilen kitabeleri, asırlardır ayakta duran mezar taşları gibi, diğerleri de eklenebilir. Görüldüğü gibi, eski harfli Türkçe malzeme, bizim için paha biçilmez tarihî hazine durumundadır. 10 asra yaklaşan tarihimizin, bu tarih içinde kurduğumuz devletlerin, geliştirdiğimiz medeniyetlerin ve oluşturduğumuz kültürün bize intikalini sağlayan temel kaynaklar bunlardır. Ait olduğu sürenin uzunluğu, kapsadığı alanın genişliği ve ilgili olduğu konuların çeşitliliği bakımından bu kaynaklarımıza dayalı araştırmaların ne kadar önem taşıdığını söylemek bile zayıftır. Tarihimiz, gerçek yüzüyle, bu kaynaklara, yani henüz gün yüzüne çıkaramadığımız yazma kitaplara, tasnifini bile tamamlamadığımız arşiv belgelerimize dayalı araştırmalar sayesinde ortaya çıkacaktır. Ayrıca, 10 asra varan uzun dönem boyunca geliştirdiğimiz, temeli İslâmiyet'e dayalı millî kültürümüzün ortaya çıkarılarak yeni nesillere tanıtılıp benimsetilmesi, böylece dinine, kültürüne, millî örf ve âdetlerine, tarihine, vatanına, bütün manevî değerlerine daha sıkı bağlanacak bir gençliğin yetismesi: nesiller arasındaki tarihî bağın kurulabilmesi yine bu kaynaklara bağlı araştırmalar sayesinde olacak, en azından büyük ölçüde kolaylaşacaktır. Bugünkü genç nesiller için bir tehlike olan, temeli hıristiyanlık inancına dayalı batı kültürüne ve bu kültürün gençliğimiz üzerindeki olumsuz etkisine ve misyonerlik faaliyetlerine karşı, bizim en güçlü silahımız, İslâmiyetin kabulünden itibaren oluşturduğumuz, dinimizin esaslarına dayalı kendi kültürümüz olacaktır. Bu da, asırlar ötesinden

(6) Yrd. Doç. Dr. Cahit Baltacı, «Şer'iyeye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi», Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, s. 130, 131.

bize intikal eden bu büyük mirasa önem vermemiz, diğer çalışmaların yanında, onları genç nesillere ulaştırıp istifade etmelerini sağlamamızla mümkün olur.

Bugün gençliğimize, her şeyin batıda başlayıp bittiği; ilmin, kültürün, tefekkürün, terakkînin sadece batıda, Yunan'da, Roma'da ve bunların devamı olan Avrupa'da olduğu düşüncesi benimsetilmeye çalışılmaktadır. Halbuki bizim kendi kültürümüz, bilim tarihimiz, tefekkür dünyamız, hiç de onlardan aşağı kalmayacaktır. Yakın zamana kadar, belki kimse bizim de bir eczacılık tarihimizin varlığını aklına getirmiyor veya önem vermiyordu. Halbuki bu konuda ve diğer birçok konuda, bizim ecdadımız da, yüzümüzü ağartacak şeyler yapmış ve bunun farkına varan, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden iki araştırma görevlisi yana yakıla Osmanlıca öğrenmeye başlamıştır. Aynı şeyler, tıp tarihi üzerinde çalışanlarda da görülmektedir.

Din bilimleri açısından, yani dinî ilimler açısından ele alacak olursak, sözkonusu asırlar boyunca, Türkçe olarak, tefsir sahasında, hadis sahasında, İslâm hukuku sahasında, kelâmıda, felsefede ve diğer ilimler sahasında neler yapılmış, Türklerin bu dinî ilimlere katkıları neler olmuştur? Bütün bunların bilinmesi, kütüphanelerimizde bekleyen, birçoğu elyazması halindeki kitapların incelenmesine bağlıdır. İslâmiyetin insan ve toplum hayatına intikali, yani yaşanır bir din olduğunun insanlara benimsetilmesi nasıl sağlanmıştı? Fert ve cemiyet olarak, İslâmiyetin tatbiki hususunda ne gibi bir metod uygulanmış, neler yapılmış, ne gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır? Bu kaynaklar, bize bütün bunları gösterecektir.

Meselâ, şer'iyeye sicillerini ele alacak olursak, ilgili olduğu devirdeki cemiyetin durumu, insanlar arasındaki münasebetler, anlaşmazlıklar, ihtilâf konuları, aile yapısı, ekonomik durum, din, dil, ırk farkı gözetilmeden insan haklarının nasıl korunduğu ve benzeri hususlara ait önemli bulgular elde ederiz. Meseleye dinî ilimler açısından bakacak olursak, anlaşmazlıklar çözümlenirken, akitler yapılırken, birisine ceza verilirken hangi esaslara istinad edildiği ve dinin ne derece etkili olduğu, kararlar verilirken hangi dinî kaynakların ve delillerin esas alındığı gibi hususlar, birer dinî bilimler araştırması olarak karşımıza çıkacaktır.

Memleketimiz ve insanımız üzerine çirkin emelleri olan Ermenilere; kardeşlerimizi, bütün varlıklarına el koyarak, asırlardır kendisinin olan topraklardan sürüp çıkaran Bulgarlara ve benzerlerine karşı yüzümüzü ağartacak, göğsümüzü kabartacak en büyük silahımız, tarihî

kitaplarımız, arşiv belgelerimiz ve devletin çeşitli kayıtlarının tutulduğu defterlerdir.

Bizim için oldukça önemli olan bu eski harfli Türkçe kaynaklardan istifade edebilmek için şunlar gerekli olmaktadır :

1) Osmanlı imlâsına âşinâlık :

Bu kaynaklarımızdan istifade edebilmek için sadece harfleri tanımak, hatta Arapça ve Farsça bilmek yetmemektedir. Söz konusu kaynaklarımız, çeşitli yazı türleriyle yazılmış durumdadır. Özellikle elyazması kitaplarla, belgelerin okunabilmesi, o dönem yazısının özelliklerini bilmeyi ve bilhassa, epeyce tecrübe kazanmış olmayı gerektirmektedir.

2) Arapça ve Farsça :

Eski harfli Türkçe kaynaklardan daha iyi istifade edebilmek için Arapça ve Farsça bilmenin çok büyük faydası olmaktadır. Zira o dönem kaynaklarında, metinlerinde, bilindiği gibi, bu dillere ait kelime, terkip ve tamlamalar çoktur. Bunları rahat ve doğru bir şekilde okuyup anlayabilmekte Arapça ve Farsçanın büyük ölçüde yardımı olmaktadır. Arapça ve Farsça bilmeyenlerin de, hiç olmazsa bu kelime, terkip ve tamlamaları kavramış olması gerekir. Aksi halde, «beyyine» kelimesini «bünye», «ketb olundu»yu «kütb olundu» «güzerân etmek»i «kezerân etmek» şeklinde okumak gibi garipliklerle karşılaşmak mümkün olmaktadır.

3) İstılahları bilmek :

Eski harfli Türkçe kaynaklardan istifade edebilmek için gerekli olan hususlardan biri de, bütün araştırmalarda olduğu gibi, kelimelerin ıstılah mânâlarının bilinmesidir. Herhangi bir konudaki kaynaktan faydalanabilmek için, kullanılan kelimenin ıstılah mânâsını bilmek gerekir. Aksi halde yanlış anlaşılacaktır. Meselâ, arazi ile ilgili bir muameleye ait bir belgede geçen, «...tarlanın noksanını mezbûra vermesi...» şeklindeki bir ibarede bulunan «noksan» kelimesinin ıstılah mânâsı bilinmezse, tarlayı satanın, tarlanın eksikliğini, alana vermesi gibi, ne demek istediği bilinmeyen bir anlam çıkar. Halbuki arazi söz konusu

olduğu zaman, «noksan» kelimesinin, tarlanın boş haliyle ekili hali arasındaki fark, yani ekin bedeli olduğu bilinince, ibarenin mânâsının, tam tersine, tarlayı alanın, bu farkı, yani ekin bedelini satana vermesi olduğu anlaşılır.

Butun bu anlattıklarımızdan sonra diyebiliriz ki, eski harfli Türkçe kaynaklara dayalı araştırmalara önem verilmesi ve kültür mirasımızı, tarihî mirasımızı ortaya çıkaracak eleman yetisttirilmesi, sayılarının yeterli hale getirilmesi büyük bir vazife olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada, bu elemanların yetismesini sağlayacak eğitimin durumu üzerinde biraz durmak istiyorum :

Bugun, Türkiye'de. eski harfli Türkçe kaynaklardan istifade edilecek elemanlara yönelik eğitim, sadece üniversitemizde, o da bazı fakültelerle, bir kısım fakültelerin bazı bölümlerinde yapılmaktadır. Ben bu konuda, bazı fakültelerin programlarından yararlanarak durum tesbiti yaptım. Bu tesbitlerim şöyledir :

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi :

Türk Dili Edebiyatı Bölümü

1. Sınıf : Osmanlıca (Gramer), haftada 2 saat.
Osmanlıca (Okuma yazma, çeviri), haftada 2 saat.
Toplam : Haftada 4 saat.
2. Sınıf : Osmanlıca (Gramer), haftada 2 saat.
Osmanlıca (Okuma, yazma, çeviri), haftada 2 saat.
Toplam : 4 Haftada 4 saat.
Genel toplam : 8 saat.

Tarih Bölümü

1. Sınıf, Osmanlıca, haftada 2 saat.
2. Sınıf: Osmanlıca, haftada 2 saat.
3. Sınıf: Arşiv Metinleri, haftada 2 saat.
Toplam : 6 saat.

Kütüphanecilik Bölümü

1. Sınıf : Osmanlıca, haftada 2 saat.
2. Sınıf, Osmanlıca, haftada 2 saat.
Toplam : 4 saat.

Burada hedef, kişinin, kitapların ismini, yazarının ismini ve baskı ile ilgili kısımlarını okuyabilmesi olarak tesbit edilmiş durumdadır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, diğer üniversitelerin Edebiyat Fakülteleri ile, Fen-Edebiyat Fakültelerinin Edebiyat kısımlarına tekabül etmektedir ve zikredilen bölümler mevcutsa, aşağı yukarı Osmanlıca dersleri aynı oranda okutulmaktadır. Ancak bazı fakültelerde, fakülte yönetiminin yetkileri dahilinde bazı değişiklikler vardır. Misal olarak, bunlardan Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde durum şöyledir :

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1. Sınıf, Osmanlıca, haftada 3 saat.
 2. Sınıf, Osmanlıca, haftada 3 saat.
- Toplam : 6 saat.

Eğitim Fakültelerindeki durumu da Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'ndeki duruma göre tesbit etmeye çalıştım. Burada durum şöyledir :

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü

1. Sınıf, Osmanlıca, haftada 4 saat.
 2. Sınıf, Osmanlıca, haftada 3 saat.
- Toplam : 7 saat.

Tarih Eğitimi Bölümü

1. Sınıf, Osmanlı Paleografyası, haftada 2 saat.
 2. Sınıf, Osmanlı Paleografyası, haftada 2 saat.
- Toplam : 4 saat.

İlahiyat Fakültelerine gelince :

İlahiyat Fakültelerinin programında, 2. sınıfın 2. yarıyılında, haftada 3 saat Türk-İslâm Edebiyatı dersi vardır. Ayrıca yine aynı sınıfın aynı yarıyılında, seçmeli olarak Paleografi dersi okutulmaktadır. Paleografi,

Farsça ve Türk Din Musikisi derslerinden biri seçilebilmektedir. Ancak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yönetim Kurulu, kendi yetkisine dayanarak, Türk-İslâm Edebiyatı dersini haftada 2 saat olmak üzere 2. sınıfın 1. ve 2. yarıyılına dağıtmıştır. Bu sayede 1/3'lük bir artış sağlanmıştır. Farsça mecburi ders haline getirilmiş ve böylece Paleografi dersini seçenlerin sayısında artış olmuştur. Tabii İlahiyat Fakültelerindeki Türk-İslâm Edebiyatı Bilim Dalı'nın, İslâm Sanatları ve Mimarisi isimli bir anabilim dalı içinde, Sanat Tarihi'nin gölgesinde kaybolup gitmiş ve öğretim üyesi kadrosunun bile tahsis edilmemiş olması ise konunun önemi ile mütenasip değildir.

Görüldüğü gibi, İlahiyat Fakültelerinde Osmanlıca dersi yoktur. Türk-İslâm Edebiyatı dersi ise, genel olarak dinî-edebiyat türlerini öğretmeye yönelik, bir tür edebiyat tarihi dersidir. Fakat gerekli olduğu için, vaktin elverdiği ölçüde Osmanlıca dediğimiz imlâ şekillerinden de bahsedilmektedir. Paleografi dersinin durumu ise ortada. Burada da, seçenlere, bazı tarihî belgeler okutulmaktadır.

Yukarda, eski harfli Türkçe kaynaklardan istifade edebilmek için gerekli şartları sayarken, ilk olarak Osmanlı imlâsına âşinâlıktan bahsetmiştir. Fakat görüyoruz ki, bu imlânın öğretildiği kurumların hiçbirinde, verilen eğitim bu hususta yeterli olmamaktadır. İş kişinin ayrıca kendi gayret ve çalışmasına kalmaktadır. Büyük ölçüde yardımcı olacak Arapça ve Farsça bilgisi ise, pek azına nasip olmaktadır. Zira Edebiyat Fakültelerinde, Arapça ve Farsça seçmeli derstir. Bu bakımdan hiç değilse Arapça hususunda İlahiyat Fakülteleri talebeleri şanslı bulunmaktadır. Ankara İlahiyat Fakültesi talebeleri, Farsça bakımından da, diğerlerine göre biraz daha şanslıdır. Çünkü Farsça, 2. ve 3. sınıfta, tam yıl, haftada 2 saat mecburi hale getirilmiştir. İstilahların öğrenilmesi ise, bu eğitim programlarıyla imkânsızdır. Ancak kişinin kendi gayret ve merakına kalmaktadır. Zaten çoğu da, ancak mütehassıslarınca bilinebilir.

Üniversitelerdeki bizim konumuzla ilgili eğitimi böylece gözden geçirdikten sonra, mezuniyetten sonrasına da kısaca temas etmek istiyorum. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bu konuda verilen eğitim, birçokları için, sadece dersi geçene kadar önem taşımakta, mezuniyetten sonra unutulup gitmektedir. Ancak arşivlerde ve kütüphanelerin ilgili bölümlerinde çalışanlarla, üniversitelerin akademik personelinden, çalışma sahası ilgili olanlar bunu sürdürmektedir. Çünkü edebiyat öğretmeni hazır edebiyat kitabından, tarih öğretmeni yine hazır tarih kitabından ders vermektedir. İlahiyat Fakültesi mezunlarının ise, bazı camilerde veya şahıslarda, toz-toprak içinde duran bazı dinî kitaplar dışında

bu konuyla teması olmamaktadır. Bu yüzden memleektin en uzak yerindeki bir arazi ihtilafı mahkemeye düştüğü zaman, o beldede tapuyu okuyabilen kalmadığı için, Ankara'ya bilirkişiye gönderilmektedir.

Eski harfli kaynaklara dayalı araştırmalar açısından karşılaşılan problemlerin başlıcalarını şöylece sıralayabiliriz :

1) Bu hususa yeteri kadar önem verilmemesi. Buna önem vermeyiznin gerekliliğini yukarda belirtmiştim.

2) Bu kaynaklarla ilgilenen yetişmiş elemanların azlığı. Bunun üzerinde de durmuştuk.

3) Kaynaklara ulaşmadaki zorluk :

Elyazması kitapların çoğu belli kütüphanelerde, bilhassa İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde toplanmış bulunmaktadır. Anadolu'da bulunan birisi için, bugünkü şartlarda, İstanbul'da, uzun süre gidip çalışma yapmanın zorluğu ortadadır. Fotokopi imkânı yoktur. zira bu eserlerin fotokopisinin çekilmesi, belki de haklı olarak yasaktır. Mikrofilm temini de, bürokratik işlemlerin aşılmasına ve telif ücreti ödeme mecburiyeti dolayısıyla maddî imkâna bağlıdır. Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki kütüphanelerin birçoğunda, mevcut elyazması eserler ya tasnif edilmemiş, depoda durmakta; ya da tasnifleri çok ibtidâî vaziyettedir.

Arşivlerden istifade hususunda da aşağı yukarı aynı zorluklar vardır.

4) Bu engelleri aşarak yapılabilen araştırmalar açısından da bazı problemler bulunmaktadır. Bunlardan biri, ortaya çıkarılan metinlerin, genç nesiller tarafından anlaşılamiyor olmasıdır. Bu engeli aşmak için, ya metinleri sadeleştirerek vermek, ya da bir tarafa metin, öbür tarafa sadeleştirilmiş şekli yazılarak verilmesi uygun olabilir. Yine araştırmaların arasında geçen iktibas metinler de, ayrıca sadeleştirilerek veya bir lûgatçe ilâve edilerek, genç nesillerin istifade edebileceği hale getirilmelidir.

Bu araştırmalardaki bir problem de, transkripsiyon meselesidir. Bunda mutlaka birlik sağlanmalıdır. Burada şunu da söyleyebiliriz ki, transkripsiyonlu metinler, sadece araştırmacı ve mütehassıslar için faydalı olabilmektedir. Çünkü çoğu insana, transkripsiyonu da ayrıca öğretme ihtiyacı vardır.

Konuşmamı bitirirken, bu konuda, İlähiyat Fakülteleri için bazı tekliflerde bulunmak istiyorum.

ilk olarak soyleyecegim, Türk-İslâm Edebiyatı dersinin Osmanlı imlâsını ve metinlerini iyice öğrenmeyi sağlayacak şekilde en az 2 öğretim yılına çıkarılması; Paleografi dersinin de 1 öğretim yılı okutulması ve mecburi hale getirilmesidir. Çünkü İlahiyat Fakültesi mezunları artık arşivlerde de is bulmakta ve girdikleri imtihanlarda, derste öğrendiklerinin yanında, daha çok kendi gayretleriyle imtihanı başarmaktadırlar. Arapça ve biraz Farsça bilgileri ise, çalışmalarında başarılarının artmasına yardım etmektedir.

Benim bilhassa üzerinde durmak istediğim husus sudur : Yukarda belirttiğim gibi, bugün küçük yerleşim merkezlerinde, eski kitaplarımızı, belgeleri, tapuları, tarihi yapıların kitabelerini ve ecdadımızın mezar taşlarını okuyabilen kimse hemen hemen kalmamıştır. İhtilâf durumunda, daha önce de söylediğim gibi, tapu, okunmak üzere ta Ankara'ya, bilirkişiye gönderilmektedir. Ben diyorum ki, İlahiyat Fakültelelerinden, talebelerimizi Osmanlı yazısını iyice öğreterek mezun edelim ve müftülerimiz, gittikleri yerlerdeki bu boşluğu doldurabilsinler.

Ayrıca, yeni kurulan İlahiyat Meslek Yüksekokullarında da, konuya aynı şekilde önem verilerek, bütün din görevlilerinin, bu tarihî malzemeye sahip çıkacak bilgileri de almış olarak yetişmesinin sağlanması da iyi bir hizmet olur kanaatindeyim. Buna bağlı olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da, din görevlileri vasıtasıyla, camilerde, sağda solda duran, hatta şahısların elinde bulunan eski kitaplarımızın, Türkçe veya Arapça, butun bu gibi kitapların ve diğer tarihi malzemenin bir kutuphanede toplamasını sağlaması, faydalı bir hizmetin gerçekleşmesine vesile olur kanaatindeyim.